

Απόστολος Λ. Πιερρής

Οι Ιδέες-Αριθμοί του Πλάτωνα

και το «τι ην είναι» του Αριστοτέλη

Θεωρήματα για τη Θεμελίωση της Κλασσικής Μεταφυσικής

[Αυτή τη φορά θα αναπληρώσω το έλλειμμα ως προς το μεταφυσικό (και δυσκολότερο!) μέρος και ρυθμό των αναπτύξεών μου αφιερώνοντας περισσότερο χρόνο στο Μεταφυσικό μας Πρόγραμμα. (Θέμα χρόνου μόνο είναι το υστέρημα, γιατί ως προς την προετοιμασία και την παροχή «λαβών», όλα πειθαρχούν στο γενικό μου Πλάνο).

Σας παραπέμπω πάλι στο Σχήμα της ανόδου από το απόλυτο δεδομένο του Είναι στην Αρχή του και από αυτήν πάλι πίσω και κάτω σε αυτό – όπως το παρέδωσα σε βασικά βήματα-σταθμούς στο τέλος του κειμένου για το 3^ο Σεμινάριο.

Θα ανακεφαλαιώσω τους έξι βηματισμούς επικεντρώνοντας την προσοχή σας στον έκτο.

Μερικά προκατεργαστικά για το έργο της Πέμπτης (13/12/2012) αυτής.]

Τι αναζητούμε όταν θέτουμε το ερώτημα της ουσίας του όντος που είναι; Τι ακριβώς νοούμε όταν μεταβαίνουμε από το Είναι στο Ον το οποίο είναι, και από το Ον που είναι στην ουσία του που το κάνει να είναι;

Το ερώτημα της ουσίας είναι το θεμελιώδες πρόβλημα της Κλασσικής (εν στενή εννοία, της κλασσικής περιόδου του αρχαίου Ελληνισμού) Μεταφυσικής και εκφράζεται αρχετυπικά στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη.

Το αίνιγμα του όντος συνίσταται στο ότι το ον φαίνεται να εκμηδενίζεται με το να ανάγεται ακριβώς στην αρχή του. (Βήματα (1), (2) και (3) στο προμνημονευθέν κείμενό μου). Η λύση του αινίγματος του

όντος συνίσταται στην (κατα)νόηση της «διαλεκτικής», της αλληλουχίας κρύφιου και φανερού. (Βήμα (4)). Αυτή είναι η Ελληνική Μεταφυσική της Αποκάλυψης, η οποία ριζώνεται ιστορικά στο ελληνικό υπαρξιακό βίωμα του κάλλους ως φωτός-εν-σκότει και τετελεσμένης τελειότητας εξ ατελείας.

Αυτή η ίδια μεταφυσική Οδός οδηγεί και στην επόμενη Μεγάλη Απορία, και στον Πόρο της.

Ανακεφαλαιώνω θεωρήματα που έχουμε πολλές φορές και πολλαχώς διαρθρώσει. Το Ον είναι Έν και είναι Παρόν ως εν «τι», ένα κάτι. Το ον είναι «τι» με το να έχει πέρας, ένα (περι)ορισμό του είναι του, αυτό που το καθορίζει στην ταυτότητά του και την συνεπακόλουθη ετερότητά του ως προς ο,τιδήποτε άλλο. Αλλά η ισχυρή ταυτότητα του όντος είναι η ουσία του, ο πυρήνας της ύπαρξής του, αυτό που το αίρει υπέρ το μηδέν. Άρα το πέρας συνιστά την ουσία του όντος. Το πέρας είναι επίσης, όπερ το αυτό, αυτό που συναντά τη Μορφή του Όντος, αφού Μορφή ακριβώς είναι μια συγκεκριμένη, απολύτως προσδιορισμένη περάτωση της απειρίας, της αμορφίας, του αρχέγονου συμβολικού Χάους. **Ουσία, Μορφή και Πέρασ του απείρου είναι διάφορες αναφορές της αυτής πραγματικότητας. Κατά τη στέρηση του όντος στο Είναι εκτός του μηδενός και του μη-είναι, η πραγματικότητα εκείνη είναι Ουσία. Κατά τη φανέρωση της ύπαρξης του όντος στο φως της τάξης του, ως κάλλος της τελειότητάς του, η ίδια πραγματικότητα είναι Μορφή. Κατά τον ειδοποιό και ιδιωματικό προσδιορισμό που καθιστά το ον κάτι ωρισμένο και αποτελεί τον ορισμό του ως ενός τινός και μη μηδ-ενός, η αυτή ταύτη πραγματικότητα είναι Πέρασ και Περάτωση απείρου.**

Το γιγνόμενο έχει ουσία, αφού το σύμπαν των γιγνομένων είναι Όλον και «Κόσμος». Η ουσία είναι κοινή σε όλα τα ουσιαδώς όμοια γιγνόμενα, σε όλα τα γιγνόμενα του αυτού είδους. Γιατί το γίγνεσθαι δεν

είναι μια χαοτική μεταβολή στοιχείων – οιαδήποτε και αν είναι αυτά. Αυτό αποτελεί την ακλόνητη βάση της Ελληνικής Μεταφυσικής. Ξεκαθαρίσαμε ότι το επιστημολογικά αρχικό δεδομένο και το μεταφυσικά απόλυτο δεδομένο είναι ο κόσμος ακριβώς ως «Κόσμος». Τα γινόμενα συσσωματώνονται υπό και κατά είδη, και αυτό καθιστά δυνατή την εμπειρική κατανόηση των ρεόντων φαινομένων και τον σημαίνοντα και νοήμονα λόγο περί αυτών. Η κοινή ουσία των ομοειδών γιγνομένων (φαινομένων) φαίνεται σε αυτά τα γινόμενα. Η ίδια αλληλουχία κρυφίου και φανερού που εξηγεί την σχέση (οντολογικής) αρχής και όντος, ερμηνεύει και την σχέση ουσίας προς γίνεσθαι. Το φαινόμενο του γίνεσθαι φανερώνει την ουσία – κατά διάφορο σε κάθε περίπτωση όμως καθαρότητα και πληρότητα. Οι διαφορές καθαρότητας και πληρότητας στην επι-φάνεια της ουσίας εν τω κόσμω συνιστούν την ποικιλία των ομοειδών γιγνομένων. Αυτές οι διαφορές αποτελούν το *principium individuationis* των γιγνομένων-φαινομένων, την αρχή συγκεκριμενοποίησής των και εξατομίκευσής των.

Όμως τώρα ανακαλύπτουμε μια επανάληψη της προβληματικής που μας ωδήγησε από τον Κόσμο στην Αρχή του εν σχέσει προς την ουσία πλέον, και όχι απλά και μόνον εν αναφορά προς τον Κόσμο των φαινομένων-γιγνομένων στο σύνολό του.

Η ουσία είναι μορφή και πέρας. Αλλά το Πέρας ακριβώς, η ωρισμενικότητα του όντος πρώτον, το ότι το ον υπάρχει εδραζόμενο επί της ουσίας του η οποία μόνη το αίρει υπεράνω του μηδενός δεύτερον, και τρίτον η μορφή τέλος της καλλονής του όντος που υπερισχύει του σκότους της γέννας του όπως ο Φάνης αναδύεται εκ της Νυκτός, αυτή η τριαδική πραγματικότητα προϋποθέτει πολλαπλότητα του όντως όντος, του όντος δηλαδή και εκτός του γίνεσθαι των φαινομένων. Η Οδός επομένως που γνωρίζουμε οδηγεί με Παρμενίδειο καταναγκασμό πειθούς στην

αξιωματική υπόθεση οντολογικής πολλαπλότητας επέκεινα του γίνεσθαι, πολλαπλότητας που αφορά σε αυτήν την ουσία του όντος, στο όντως ον. Και αυτή είναι η δεύτερη μεγάλη απορία της Μεταφυσικής: εκτός της Αρχής εν απολύτω είναι και του Κόσμου των φαινομένων ρεόντων εν τω γίνεσθαι αναδεικνύεται τρίτον τι μυστηριώδες, όντως ον και πολλαπλούν εν ταυτώ. Η ταυτόχρονη και συντονισμένη οντολογική πίεση από τα πολλά «κάτι» του γίνεσθαι στο εν «τι» της ουσίας των αφ' ενός: και η οντολογική προβολή από το αναγκαίως πεπερασμένο του Είναι στα πολλά όντως όντα αφ' ετέρου: προκαλούν την μεταφυσική ανάδυση μιας σφαίρας του Είναι ενδιαμέσου μεταξύ Αρχής και Κόσμου. Στην απορία αυτής της ανάδυσης δίνει πόρο η Πλατωνική θεωρία των Ιδεών.

Έγραφα παραπάνω ότι ο Κόσμος της Ουσίας, του Όντως Όντος, χαρακτηρίζεται τουλάχιστον από πολλαπλότητα, και μάλιστα ουσιώδη, όχι απλώς σαν την φαινομενική πολλαπλότητα του γίνεσθαι. Επί πλέον όμως: σε ένα locus classicus στον «Σοφιστή» (247d – 249d) ο Πλάτων αποδίδει στο παντελώς ον νουν και ζωή και ψυχή και κίνηση. Ο προβληματισμός που εγείρεται με αυτόν τον τρόπο συνδέεται με το γενικώτερο ερμηνευτικό πρόβλημα του «Τιμαίου» και επιλύεται δια της κατανόησης των οντολογικών επιπτώσεων που έχει η διαίρεσις της Αρχής του Όντος κατά τα Πλατωνικά «Άγραφα Δόγματα» στον Δυισμό Ενός και Αορίστου Δνάδος (αναπαραγωγής του Πυθαγόρειου Δυισμού Πέρατος και Απείρου) – επιπτώσεων στην φύση και διάρθρωση του όντως όντος ως αριθμού, καθώς και στην φύση και διάρθρωση του γίνεσθαι των φαινομένων.

Στην μαθηματική δομή και μυθοποιητικό ύφος του Πλατωνικού Λόγου (παρακαταθήκη του αρχικού συμβολομαθηματικού Πυθαγορισμού) αντιπαρατίθεται σε τέλεια αντίστιξη η τελεολογική δομή και το στεγνό (στα υπομνήματα) και ρητορικό (στους εκδεδομένους λόγους) ύφος της Αριστοτελικής σκέψης.

Η θεώρηση του Όντος στον Αριστοτέλη δεν συνεχίζει την Πυθαγόρεια. Τέμνει Οδό διάφορο. Το Όν είναι βεβαίως σύνθετο. Αν ήταν απλούν δεν θα ήταν πολλά, ούτε εν κινήσει, ούτε σε ενδεχομενικότητα. **Αλλά αντί πέρατος και απείρου το Όν νοείται κατά το σύστοιχο δύναμει – ενεργεία. Αυτό που υπάρχει είναι η εκδήλωση, η ενέργεια, ωρισμένων δυνατοτήτων του Είναι.** Το Όν είναι ωρισμένο σημαίνει ότι ωρισμένες οντολογικές δυνατότητες έχουν αχθεί σε πλήρη πραγμάτωση, πεδία δυνατοτήτων έχουν κλείσει με την ενεργοποίηση ωρισμένων από αυτές τις δυνατότητες κατά ωρισμένο τρόπο. Η ωρισμενικότητα του Όντος συνίσταται στην ενέργει ωρισμένων δυνάμεων. Φυσικά η οντολογική προτεραιότητα ανήκει στην ενέργεια και στο ενεργεία, όχι στην δυνατότητα και στο δύναμει. Η δυνατότητα και η δύναμη ορίζονται από την ενέργεια της οποίας αποτελούν την δύναμη ή δυνατότητα, όχι αντιστρόφως.

Το γίνεσθαι του Κόσμου των φαινομένων περιστρέφεται γύρο από εστιακούς πόλους που είναι οι ουσίες των γιγνομένων. Και αυτές είναι οι ενεργές μορφές των γιγνομένων, θεμελιώδεις ενέργειες τέτοιου είδους και τέτοιου αντίστοιχου είδους δύναμης που να μπορεί να εδράζει και στηρίζει την ύπαρξη των αντίστοιχων όντων συμπεριλαμβανομένου και του

συμπληρωματικού χαρακτηρισμού τους από ιδιότητες και σχέσεις μη ουσιώδεις αλλά συμβαινουσες (ουσία και συμβεβηκότα στις Κατηγορίες πλην ουσίας).

Η ουσία του κάθε όντος (και κάθε ομοειδούς γιγνομένου) αποτελεί τον σκοπό της ύπαρξής του, είναι το τέλος του όντος – και αυτό το τέλος συνιστά και εδραιώνει στο είναι την ύπαρξή του. Η θεμελιώδης ισχύς στον Κόσμο δεν είναι ούτε η υλική, ούτε η ποιητική (η ενεργός δρώσα προς την παραγωγή αποτελέσματος), αλλά η τελική, το τελικό αίτιον, αυτό που ελκύει αναπόδραστα ενώ στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι ακόμη παρόν, αλλά μέλλον. Η Αριστοτελική τελεολογία είναι ένα μοναδικό φαινόμενο που βιωματικά ερείδεται στην Ελληνική καθοριστική εμπειρία του κάλλους όπως έχω προεξηγήσει.

Η ουσία είναι «το τι ην είναι» του όντος – αυτό το οποίο το συγκεκριμένο γιγνόμενο προωρίζετο να είναι, η υπεσχημένη του τελειότητα. Η ουσία είναι η εντελέχεια του όντος, η πραγμάτωση της τελικότητάς του. Βέβαια η πραγμάτωση, η ενέργεια των συστατικών δυνατοτήτων του όντος συντελείται στον Κόσμο των φαινομένων-γιγνομένων σε διάφορους βαθμούς ουσιώδους καθορισμού και ποικίλες τροπικότητες συμβεβηκότων – και αυτό το γεγονός εξηγεί την πολλαπλότητα και ποικιλία των γιγνομένων. Επί πλέον, το γίγνεσθαι συνίσταται κυρίως και πρωτίστως στην κίνηση προς ανάληψη μορφής – είναι η προετοιμασία της δυνατότητας της ύλης να ενεργοποιηθεί και να αναλάβει μορφή, προετοιμασία που γίνεται σύμφωνα με το άνυσμα που δείχνει προς το τι ην είναι, το τέλος και την εντελέχεια της ουσίας του γιγνομένου. Ύλη είναι το δυνάμει όν, αυτό που είναι ως δυνατότητα προσδιοριστικού καθορισμού. Μορφή και ουσία είναι το ενεργεία όν, αυτό του οποίου η δυνατότητα έχει πραγματωθεί, ενώ οποιαδήποτε άλλη δυνατότητα έχει κλείσει επί του παρόντος.

Το γίγνεσθαι είναι κυρίως, είπα, κίνηση προς ανάληψη μορφής. Ασφαλώς υπάρχουν και μεταβολές απώλειας μορφής, αλλά αυτές είναι φθορές, το αναγκαία σύστοιχο φαινόμενο στον Κόσμο των φαινομένων. Η ύλη πού έχει την δυνατότητα άμεσης ή προσεχούς ανάληψης μορφής πρέπει να ευρίσκεται ήδη σε ένα κατάλληλο ενεργειακό ορίζοντα τέτοιο που να συνιστά την δυνατότητα ανάληψης της δεδομένης μορφής. Αυτό σημαίνει πως η εν προκειμένω ύλη πρέπει να έχει ήδη κάποια άλλη μορφή. Προχωρώντας έτσι στην ανάλυση της προυποτιθέμενης κάθε φορά ύλης καταλήγουμε στην αμυδρή έννοια της πρώτης ύλης μιας ύλης που δεν έχει, αλλά είναι καθαρή δυνατότητα.

Χωρίς την υπόθεση αυτής της πρώτης ύλης δεν θα υπήρχε Κόσμος. Διότι ο μόνος παράγων που διαφοροποιεί ενέργεια από ενέργεια είναι η δυνατότητα του έτερου. Ως ενέργεια κάθε ενέργεια είναι η αυτή με κάθε άλλη. Το ενεργεία είναι διαφοροποιείται από το ποιο είναι το οντολογικό του περιεχόμενο και αυτό προυποθέτει ταυτότητα προς εαυτό (προς τον ωρισμένο προσδιορισμό του είναι που το κάνει αυτό και όχι άλλο) και ετερότητα προς πάντα τα άλλα, που έτσι εμφανίζονται ως εναλλακτικές δυνατότητες οντολογικού καθορισμού. Ως ενέργειες όλα τα ενεργεία είναι είναι ταυτά. Άρα η ύλη είναι το *principium individuationis* εν γένει. Άρα η πρώτη ύλη είναι αναγκαία για να υπάρχει Κόσμος. Και επειδή υπάρχει ο Κόσμος, υπάρχει και η πρώτη ύλη.

Όταν μια συγκεκριμένη ύλη αναλαμβάνει μια μορφή, ενεργοποιείται δηλαδή μια δυνατότητα που έχει συσταθεί στην δεδομένη ύλη, η ουσία και μορφή, το τι ην είναι, δεν είναι ακόμη παρόν κατά την διαδικασία ανάληψης. Και όμως αποτελεί το κύριο αίτιο της διαδικασίας. Πως είναι αυτό δυνατόν; Η δυνατότητα μιας ύλης να ενεργοποιηθεί ώστε να αναληφθεί η μορφή δεν είναι ουδέτερη και αδιάφορη ως προς την

ανάληψη ή μη της αντιστοιχούσας μορφής. Η οντολογική πραγματικότητα είναι έτσι κατεστημένη ώστε η δυνατότητα είναι ετεροβαρώς ζυγισμένη προς την ανάληψη της μορφής. Η ύλη ορέγεται της μορφής κατά τον Αριστοτέλη.

Τι όμως κάνει την ύλη και μάλιστα την πρώτη ύλη να κινηθεί προς την ενέργεια των δυνατοτήτων της; Στην περίπτωση της πρώτης ύλης δεν υφίσταται τίποτα κοσμικό εν ενεργεία που να ελκύσει την δύναμη προς την ενεργοποίησή της. Και μάλιστα τι είναι εκείνο που προκαλεί την συντεταγμένη ενεργοποίηση των διαφόρων υφισταμένων δυνατοτήτων, έτσι ώστε από τη πρώτη ύλη να προκύπτουν τα στοιχεία σε ωρισμένους, τους κατάλληλους για την συνέχιση της οικοδόμησης του τελεολογικού Κόσμου όπως τον γνωρίζουμε, συσχετισμούς, τα στοιχεία πάλι να συνδυάζονται κατά τους τρόπους που απαιτούνται ώστε να παραχθούν τα ανόργανα υλικά του Κόσμου, από αυτά να ενεργοποιηθούν εκείνες οι συστοιχίες διανομών που να δημιουργούν συνθήκες για την επώαση δυνατοτήτων οργανικής ζωής κ.ο.κ. μέχρι την κατάληξη διάρθρωσης των πάντων προς την δυνατότητα οντολογικής ανάδυσης της ανθρώπινης μορφής, ουσίας και τελειότητας. (Παραβάλετε τις σύγχρονες επιστημονικές συζητήσεις για την λεγόμενη Ανθρωπική Κοσμολογική Αρχή. Cf. e.g. J. D. Barrow and Fr. J. Tipler, *The Anthropic Cosmological Principle*, OUP, 1986).

Η ενύπαρκτη ροπή της δυνατότητας προς την πραγμάτωσή της προκειμένου για περιπτώσεις ανάληψης μορφής δεν μπορεί να εξηγήσει την συντεταγμένη κίνηση που από την πρώτη ύλη δημιουργεί τον πάγκαλο Κόσμο όπως τον γνωρίζουμε. Η ροπή για να λειτουργήσει χρειάζεται κάτι εν ενεργεία. Και τότε όπως ο σπόρος βγαίνει από την μητρική Γη – ύλη υπό την δράση της εποχιακής θέρμης του Ήλιου κατά τον ετήσιο κύκλο του. Αλλά για την πρώτη ύλη δεν υπάρχει τίποτα

διαθέσιμο εν ενεργεία από τον Κόσμο. Πρέπει λοιπόν να υπάρχει καθαρή ενέργεια που δεν χρειάζεται βάθρο ύλης για να ενεργήσει. Ένας «Ήλιος» ενέργειας εκτός Κόσμου.

Ενέργεια χωρίς θεμέλιο ύλης μπορεί να είναι μόνο η νοερή. Αλλά η καθαρή αυτή ενέργεια δεν μπορεί να μεταβάλλεται καθ' οιονδήποτε τρόπο αφού δεν εμπερικλείει τίποτε υλικό, τίποτε δηλαδή που να ενέχει την δυνατότητα του ούτως ή άλλως. Άρα η νοερή ενέργεια την οποία ο Λόγος του Όντος έθεσε δεν είναι δυνατόν να νοεί τίποτε άλλο εκτός από τον εαυτό της. Γιατί άλλως θα αλλοιωνότανε νοούσα τώρα τούτο και μετά εκείνο, την μια ή την άλλη μορφή. Και δεν υπάρχει αποχρών λόγος γιατί να νοεί την μια και όχι την άλλη μορφή του υλικού Κόσμου, από τον οποίο ούτως ή άλλως δεν μπορεί να εξαρτάται καθ' οιονδήποτε τρόπο. Νους νοών εαυτόν στην αιωνιότητα εκτός χρόνου είναι λοιπόν η πρώτη αρχή ενέργειας της πραγματικότητας.

Σε αυτές τις θεμελιώδεις γραμμές για την Πλατωνική και Αριστοτελική Μεταφυσική θα διεξοδευτεί ο λόγος μας αυτήν την Πέμπτη.

Τρίτη, 11 Δεκεμβρίου 2012